
NATURALISTUL EMIL POP (1897-2007)
110 ANI DE LA NASTERE

Stefan NEGREA
stnegrea@yahoo.com

Abstract. Short description of the life and work of the Professor Academician Emil Pop (13 April 1897 - 14 July 1974), distinguished botanist, founder of the Romanian Paleopalynology and of the Romanian schools of Fitofizioly, Citofiziologie, Fitogeografie and Palinologie, a conservationist and a brilliant science historian – at 110 years from his birth.

În anul 1997, Academia Româna omagia într-o sedinta festiva pe eminentul botanist Emil Pop, fondatorul paleopalnologiei românești, creatorul scolilor românești de citofiziologie, fitofiziologie, fitogeografie și palnologie, protagonist al ocrotirii naturii din România și strălucit istoric al științei din țara noastră. De atunci s-a mai scurs un deceniu. Dat fiind importanța realizărilor sale pe plan științific și academic, am propus și s-a acceptat ca sesiunea de comemorări și aniversări a Diviziei de Istoria Științei a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii din acest an (2007) să-i fie dedicată în principal - mie revenindu-mi onoarea de a prezenta succint viața și opera ilustrului savant român. Înainte de a începe, țin să salut, în numele Diviziei de Istoria Științei, prezenta în sala a fostilor colaboratori, elevi și studenți ai academicianului și profesorului Emil Pop, care au ținut să fie împreună cu noi.

Emil Pop s-a născut la 13 aprilie 1897 în localitatea Bucerdea Vinoasa din județul Alba. Tatăl, Antoniu Pop, și mama sa, Lucretia, erau țărani cu vederi progresiste, implicați în viața satului - părinți de care savantul era mândru. În anii 1903-1907 a urmat și absolvit primele patru clase la școala primară romano-catolică de limba maghiară din Alba Iulia, după care a făcut, în perioada 1907-1912, cinci clase la liceul romano-catolic de limba maghiară din același oraș. Ultimele trei clase liceale le-a urmat la vestitul liceu ortodox român „Andrei Saguna” din Brașov, unde și-a luat, în 1915, și examenul de bacalaureat. După alți trei ani de studii teologice a absolvit, în 1918, „Seminarul Andreian” din Sibiu, iar după căsătoria cu profesoara de Științe Naturale Florea Silvia Ioana Oana, în 1922, a fost hirotonisit ca preot. Totuși, soarta, dar mai cu seamă vadița sa înclinată spre studiul naturii, a făcut să nu îmbratiseze cariera preotească. Aceasta înclinată l-a determinat ca, în anul următor absolvirii seminarului,

în 1919, sa se înscrie la Facultatea de Stiinte a Universitatii Daciei Superioare din Cluj, abia înfiintata. Remarcat de profesori pentru interesul sau deosebit acordat botanicii, studentul Emil Pop a functionat, în anii 1920-1922, ca preparator suplinitor la Institutul Botanic si a predat cursul de Botanica sistematica pentru candidatii h farmacie. Tot în anul 1920, el a început colaborarea cu profesorul Alexandru Borza pentru a realiza prima „bibliografie botanica curenta”, publicata în Buletinul Gradinii Botanice din Cluj - colaborare care avea sa dureze pâna în 1940.

În anul 1922 si-a sustinut examenul de licenta în specialitatea „Geografie-Botanica”, fiind declarat „cel dintâi licentiat în Stiinte Naturale ale tinerei Facultati de Stiinte din Cluj” (Sidonia Puiu, 1999). Teza originala, pe baza careia a obtinut diploma de „licentiat în Stiinte Naturale cu distinctiune”, elaborata sub conducerea savantului Al. Borza, intitulata „Turbariile din România din punct de vedere botanic”, anunta deja pe eminentul specialist de mai târziu care avea sa aduca contributii esentiale la studiul acestui tip de ecosistem din România.

Dupa luarea licentei, la 1 octombrie 1922, Emil Pop a fost numit asistent suplinitor la Facultatea de Stiinte din Cluj, iar un an mai târziu asistent suplinitor la catedra de botanica a Academiei de Înalte Studii Agronomice din acelasi oras. În anii 1923-1925, tânarul Emil Pop a cutreierat întreaga tara colectând un bogat material floristic si paleofloristic. În cele 154 campanii de teren (vezi S. Puiu, 1999) a cercetat cu precadere mlastinile si padurile din Bucovina, Maramures, Muntii Apuseni, Valea Otlului si Muntii Bucegi, fara a neglija, evident, pe cele din preajma Clujului.

Începând din 1925, Emil Pop a devenit unul din conferentiarilor de nadejde ai Asociatiei „Extensiunea universitara” care își propusese o campanie de propaganda culturala prin conferinte si publicatii de popularizare, precum si al ASTREI - care si-a mutat, ca urmare, centrul de greutate de la Sibiu la Cluj; doi ani mai târziu, în 1927, era ales membru al ASTREI, unde, pâna în 1946, va detine functia de vice-secretar al Sectiei de Stiinte Naturale.

Anii treceau si, în pofida activitatii sale stiintifice remarcabile, nu se ivea pentru el nici un post la Facultatea de Stiinte. De aceea, în 1926, a dat examenul de capacitate pentru profesorii de liceu, în specialitatea Stiinte Naturale (principal) si Geografie (secundar). Calificându-se pe primul loc pe tara, a fost numit profesor secundar la Liceul de baieti „Titu Maiorescu” din Aiud. Dar n-a profesat deoarece, curând dupa aceea, a fost detasat printr-o decizie ministeriala la Universitatea din Cluj. Aici, la 1 noiembrie 1926, a fost numit în postul de sef de lucrari (mai întâi suplinitor, titular din 1930 si definitiv din 1932) la Institutul Botanic al Facultatii de Stiinte - post

pe care l-a ocupat 13 ani, pâna în 1939. În primii opt ani (1926-1934) a activat, în paralel, în învățământul preuniversitar, la Alba Iulia, Aiud și la Seminarul Pedagogic din Cluj.

Anul 1928 este legat de doua evenimente majore din viata lui Emil Pop: de organizarea primului Congres al Naturalistilor din România (Cluj, 18-22 aprilie), în calitate de vice-secretar și de editor al volumului acestui congres (împreună cu Al. Borza) și de susținerea tezei de doctorat, elaborata sub conducerea aceluiași profesor. Teza sa, intitulata „Analiza de polen în turba Carpatilor Orientali (Dorna-Lucina)” a fost distinsa cu mentiunea „*magna cum laude*”, iar Emil Racovita a propus-o „fara nici o rezerva” la acordarea premiului „Gheorghe Lazar”, fiind vorba de „una dintre cele mai bune lucrari de stiinte naturale, executate dupa razboi la noi în tara”.

În august 1930, Emil Pop a facut o calatorie de studii în Austria, Elvetia, Franta, Belgia și Anglia unde, la Cambridge, a prezentat, la al V-lea Congres International de Botanica, lucrarea „Succesiunea postglaciala a formatiunilor silvestre din România comparate cu acelea din Europa centrala și nordica”. Anul 1932 a fost unul important pentru cariera lui Emil Pop: a tinut primul curs de Geobotanica din tara la Facultatea de Stiinte din Cluj; a fost ales membru al Asociatiei Internationale pentru studiul cuaternarului, cu sediul la Viena; și-a susținut teze de docenta în specialitatea geografie botanica, intitulata „Contributii la istoria vegetatiei cuaternare din Transilvania”. Din acest an și pâna la pensionare (1967) a avut o intensa și rodnică activitate didactica, tinând o gama larga de cursuri care au evidentiat eruditia și pasiunea sa pentru disciplinele botanice: sistematica plantelor, flora și vegetatia României în Cuaternar, Flora și vegetatia Terrei, fitogeografia genetica și istorica, anatomia și fiziologia plantelor, botanica generala, geografia botanica și multe alte cursuri.

În paralel, Emil Pop a demarat studiul asupra florei românești, punând accentul pe cercetari de paleobotanica. În acest scop, a efectuat sute de campanii de teren, colectând material bogat pe care l-a studiat minutios în laborator și pe baza caruia a publicat numeroase lucrari. De asemenea, când pleca prin Europa la diferite congrese și simpozioane pentru a prezenta rezultatele obtinute, el zăbovea prin laboratoarele muzeelor ca să studieze fosile vegetale provenite de pe teritoriul tarii noastre sau din alte parti ale continentului care prezentau un interes deosebit. Ultima sa calatorie de studii a facut-o în 1972 în Germania, la Heidelberg și Tübingen, unde a tinut conferinte despre mlastinile de turba din România și a determinat, cu ajutorul profesorului B. Frenzel, vârsta turbei de la noi prin metoda cu C14 (detalii despre cercetarile lui E. Pop în „Cronologia” realizata de S. Puiu, 1999, p. 67-93).

Tot începând din anul 1932, Emil Pop a manifestat un interes deosebit pentru istoria științei, participând ca membru, chiar de la înființare, la activitatea „Grupului național român pentru Istoria Științelor”, alcătuit din medici, naturalisti, fizicieni etc. - grup afiliat, de la fondare, la Uniunea Internațională de Istoria Științei cu sediul la Paris. Începând din acest an și până la sfârșitul vieții, el a fost preocupat de problemele istoriei biologiei. Marturie stau cele peste o sută de studii privind viața și opera unor naturalisti de seamă sau relativ la diferite aspecte ale istoriei botanicii și ale altor discipline biologice. Merita amintit că în 1961, Emil Pop a fost ales membru corespondent, iar în 1963 „membru efectiv” la „Académie Internationale d’Histoire des Sciences” (AIHS). În anul următor el a fost ales membru al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei (CRIFS), prezedinte fiind Mihai Ralea.

În anul 1939, Emil Pop a fost numit profesor titular la Catedra de Fiziologie vegetală a Facultății de Științe din Cluj. El și-a deschis cursul cu o prelegere memorabilă, „Batrânetea și moartea plantelor”, publicată în 1940 – „un adevărat document pedagogic și științific original conceput, un subiect de sinteză al științelor biologice supus meditației filosofice asupra existentei” (S. Puiu, 1999).

În anii războiului (1940-1945), E. Pop a urmat Facultatea de Științe în refugiu la Timișoara, unde și-a ținut cursul și a detinut funcția de prodecan (1942-1944). În 1943 a fost invitat în Germania, unde a avut un ciclu de conferințe la mai multe universități și a făcut vizite de lucru la diferite institute și laboratoare de profil din Berlin, Halle, Viena, Graz și alte orașe. A fost un bun prilej pentru a stabili relații directe și lucra cu specialiști în fiziologia plantelor, fitocenologie și palinologie.

Revenind din refugiu în anul 1945, Universitatea clujeană și profesorii săi au înfruntat vremuri grele: seceta, foamete, framântări sociale. În 1946, Emil Pop a refuzat să ocupe postul vacant de profesor de fiziologia plantelor la Facultatea de Științe din București, fiind total legat de Facultatea din Cluj. În 1947, el a fost extrem de afectat de moartea în mizerie și deprimare a savantului Emil Racovița - modelul său științific și spiritual. Anul următor a venit cu reforma învățământului și numirea sa ca director titular al Grădinii Botanice din Cluj. Dar cel mai greu i-a fost în decembrie 1950, când cursul de Fiziologia plantelor predat de el a fost criticat de Al. Bogdan și Andrei Roth de la „Catedra de marxism” a Universității în fața personalului didactic, inclusiv a celui ajutător. I s-a reproșat în special lipsa cunoștințelor „științei marxiste”, nefolosirea literaturii sovietice, folosire, în schimb, în exces, a celei apusene și nivelul politic și ideologic scăzut.

Un moment important în cariera științifică a lui Emil Pop a fost alegerea sa, în 1955, ca membru titular al Academiei R.P. Române; opt ani mai târziu, în 1963, avea să fie ales președinte al Secției de Științe Biologice - funcție pe care o va deține până la moarte. Cu acel prilej, el a ținut un memorabil discurs de receptie intitulat „Istoria padurii românești”, scris deopotrivă cu obiectivitate științifică, eruditie și dragoste pentru natură și patrie. Merita amintit că, tot pe linie de Academie, a fost membru, apoi președinte activ al Comisiei Monumentelor Naturii. Și tot în cadrul Academiei, Emil Pop a condus Centrul de Cercetări Biologice din Cluj, pe care l-a transformat în Institutul de Biologie din Cluj prin reunirea unor colective de cercetători care funcționau separat; de aceea, el poate fi considerat întemeietorul acestui institut. În 1964, el a fost distins cu titlul de „Om de științe emerit”, iar în 1966 cu Ordinul „Meritul științific cl. I”. În 1973, a fost ales membru de onoare al Academiei de Științe Maghiare.

Ultimele două decenii din viața sa (1954-1974) au fost cele mai fecunde pe plan științific. A fost perioada în care Emil Pop a elaborat lucrări de sinteză. Astfel, în 1957 și 1964 a publicat volumul I, iar în 1960 volumul II din manualul de Fiziologia plantelor, scris în colaborare cu N. Salageanu, St. Péterfi și H. Chirilei. Dintre sintezele științifice menționez: „Studii botanice în mlăștinile noastre de turba” (1954) - lucrare de mare însemnătate teoretică și practică; „Mlăștinile de turba din R.P. România” (1960) - lucrare monografică valoroasă, prima de acest fel din țara noastră; capitolul „Vegetația” din „Monografia geografică a R.P. României” vol. I (1960); „Monumente ale naturii din România”, editat împreună cu N. Salageanu (1965); „Istoria științelor în România - Biologia”, volum editat cu R. Codreanu, aparat postum (1975). Fiecare dintre sintezele elaborate reprezintă lucrări fundamentale pentru principalele direcții de cercetare care l-au preocupat neîntrerupt, lucrând cu pasiune până la capătul vieții.

Activitățile pluridisciplinare ale lui Emil Pop în domeniul științelor biologice, din care a rezultat lucrări originale de o mare valoare, i-a creat o faimă de savant, unanim recunoscută atât în țară cât și peste hotare. Dovadă, alegerea sa ca membru în diferite societăți academice, dintre care menționez: Uniunea Internațională de Istoria Științei (UIHS), Societatea Finlandeză de Zoologie-botanică (Helsinki), Societatea Unională de Botanică (Leningrad), Asociația Internațională pentru studiul cuaternarului, Academia Naturaliștilor „Leopoldina” (Halle), Societatea Internațională pentru studiul turbariilor și altele. Această recunoaștere universală se datorează deopotrivă operei sale în domeniul palinologiei (este considerat fondatorul paleopalinologiei românești), fitogeografiei, cito și fitofiziologiei, și în domeniul istoriei științei și ale ocrotirii naturii. La toate acestea se adaugă meritul său incontestabil la întemeierea Institutului de

Biologie din Cluj si de sef de scoala româneasca în domeniile cito- si fitofiziologie, fitogeografie si palinologie.

Omul Emil Pop a fost la înaltimea operei sale stiintifice si didactice. Calitatile sale sufletesti înnascute si principiile morale însusite în liceu si la seminar l-au facut sa fie pretuit si admirat de colegi si prieteni si iubit ca un parinte de elevii sai stiintifici. Omul de omenie, dotat cu o cultura enciclopedica, era dublat de omul stiintific minutios si exigent în cercetare si de un distins si desavârsit dascal al Universitatii din Cluj. Toate aceste calitati si multe altele au fost relevate în public cu prilejul sarbatoririi sale la împlinirea vârstei de 60 de ani (13 aprilie 1958). Iata câteva dintre aceste aprecieri elogioase: „La catedra de fiziologia plantelor s-a dovedit a fi nu numai un demn urmas al marilor înaintasi, Teodorescu si Grintescu, dar si un creator si deschizator de noi drumuri în stiinta româneasca, cum este studiul turbariilor...” (Iuliu Prodan). „Figura blajina, luminoasa si întotdeauna gata de a-ti veni în ajutor cu o parere înțeleapta sau cu un sfat binevoitor, avantajata de un spirit de observatie ager si înzestrata cu un umor generos si molipsitor, fac din profesorul Emil Pop cel mai placut si mai desavârsit interlocutor. Simti o adevarata placere si înaltare sufleteasca sub vraja personalitatii sale si sub impresia cuvântului sau sfatos si fermecator. Dragostea sa pentru munca sustinuta si migaloasa de laborator si teren pusa în slujba unor teluri stiintifice superioare, asigura temelia solida a operei cladita cu tenacitatea muncii de fiecare zi a Profesorului si Academicianului erudit...” (Eugen Stoicovici). „Abnegatia cu care a stiut sa însufle discipolilor sai dragostea pentru cercetarea adevarului, ne-a facut sa-l cunoastem totdeauna ca exponent al unor neclintite atitudini etice. Sa daruit pentru unii dintre noi atât de mult, încât recunostinta pe care io purtam nu va putea fi niciodata exprimata în sonoritatea cuvintelor” (N. Boscaiu). „Când aduc omului de stiinta omagiul si prinosul recunostintei noastre pentru savanta opera a vietii sale, ma gândesc cu aceleasi sentimente de înalta pretuire si calda afectiune la omul integru, bun si saritor, la prietenul pe care stii întotdeauna ca poti conta” (V.L. Bologa). „Prietenului meu Emil Pop, distinsul naturalist si eminentul stilist, în pragul toamnei îi urez multi ani si opere” (Lucian Blaga). „De când am avut norocul sa ne cunoastem si sa te îndragesc, te stiu mereu aplecat pe carte si microscop, pe file de herbar sau cutreierând tara spre ai cerceta flora. Ca unul ce ti-am urmarit de aproape stralucita cariera, nu pot sa-ti fac chiar si acum când batrâneta ne bate la usa, decât doua urari: ca Dumnezeu sa-ti dea sanatate, spre ati putea încheia cu deplin succes cercetarile, tratatele si mai ales studiile de sinteza; iar anii care vor veni sa nu-ti tulbure seninatatea si armonia sufleteasca, spre a ne bucura înca multa vreme de minunatul tau umor, care ne-a descrescit fruntea de atâtea ori” (Ion Muslea). „Admir la

colegul academician Emil Pop eruditia, talentul frumoasei exprimari literare, cultul pentru înaintasii nostri în stiinta, patriotismul de cetatean si nobila pasiune cu care lucreaza pentru pastrarea frumuse?ilor si monumentelor naturii” (Gh. Ionescu-Sisesti).

Si acum, în încheiere, ce pot sa mai adaug? Ca am avut si eu fericitul prilej sa-l cunosc personal pe profesorul Emil Pop în doua împrejurari – suficient pentru a-mi da seama cât de adevarate sunt aprecierile citate mai înainte. Prima data, în 1959, când l-am solicitat, împreuna cu colegul meu Lazar Botosaneanu, sa faca o scurta excursie la complexul de izvoare cu fauna relicta de la Corbii Ciungi, pe care tocmai îl descoperisem, ca sa colecteze material pentru analize polinice din depozitul de turba. Eminentul specialist s-a deplasat numaidecât, a studiat cuiburile de turba eutrofa si ne-a trimis rezultatele pe care le-am folosit în monografia noastra despre biologia izvoarelor si apelor freatice din Câmpia Româna (C. Motas, L. Botosaneanu, St. Negrea, 1962). A doua si ultima oara l-am întâlnit în 1967, la Academie, când l-am rugat ca, în calitate de presedinte al Sectiei de Stiinte Biologice, sa intervina la Editura Academiei care îmi cerea sa reduc la jumătate o lucrare de sinteza privind biocenoza parietala a pesterilor din Muntii Banatului. Aflând ca am mai publicat într-un periodic polonez, m-a sfatuit s-o trimit acolo, pentru ca Editura Academiei propune mereu reduceri de text, fara ca cineva sa constate daca lucrarea contine într-adevar rânduri de prisos.

Împlinind 70 de ani, la 7 aprilie 1967, Emil Pop a fost din nou omagiat în aula Academiei Române. Din gândurile sale rostite cu acest prilej citez urmatorul fragment: „Ce as face daca as începe din nou, având experienta si starea sufleteasca de acum? [...] Mie teama ca nu as putea renega nici una din directii. [...] Daca as începe nou, mi-ar placea sa bat aceleasi cai spre seducatorul necunoscut pentru a ajunge sa fiu la 70 de ani ceea ce sunt astazi”. Cine ar fi banuit ca dinamicul profesor, care tocmai si-a tinut, la 25 mai 1967, cursul de încheiere al carierei didactice universitare cu subiectul „*Evolutia stiintelor biologice, cu cadere pe biologia moleculara*”, mai avea de trait doar sapte ani. Abia iesit la pensie la 1 octombrie 1967 pentru limita de vârsta si numit profesor consultant fara indemnizatie, ca a si simtit efectele birocratiei: doua luni n-a primit nici salariu si nici pensie pe motiv ca... pensia e prea mare (vezi S. Pop, 1999, p. 89). În 1969 a început procesul de restructurare a unitatilor de cercetare prin concentrare sau transfer de la Academie la alte unitati. Referatul prezentat de Emil Pop, în care se arata ca trecerea institutelor de cercetare ale Academiei la ministerele de resort ar echivala cu desfiintarea lor, n-a fost luat în seama. Nu a fost aprobata nici propunerea sa din 26 ianuarie 1970 de înfiintare a unui Institut Academic de Istoria Stiintei, cu periodic propriu,

monografii si sinteze. În 1973, desi era constient de declinul sau biologic a continuat sa duca o viata activa, organizând un simpozion CRIFST, si participând la un Simpozion de Palinologie. În 1974, împlinind 77 de ani, constata ca oboseala era tot mai prezenta la masa de lucru, corespondenta ramânea nerezolvata, iar gândurile îi erau înnegurate de soarta Academiei, vaduvita de institutele de cercetare, de comisii si comitete. La 1 iunie 1974 a scris prefata la ultimul volum al Florei R.S. România, în care sublinia ca este prima Flora terminata din Europa; ca a fost initiata de Tr. Savulescu, coordonata de E. I. Nyárádi si terminata de el. La 7 iulie a facut ultima excursie în Muntii Apuseni, consemnata în carnetul sau de teren. O saptamâna mai târziu, la 14 iulie 1974, ora 9, Emil Pop a fost doborât la masa de scris de un atac vascular cerebral. La 19 decembrie 1974 îl urma dincolo de hotarul vietii Florica Pop, cea care ia fost în armonioasa lor convietuire „nadejdea nadejdirilor” (S. Puiu, 1999, p. 96).

Închei succinta prezentare a vietii si operei lui Emil Pop subliniind faptul ca posteritatea l-a retinut ca pe un savant autentic, de prima marime, în galeria marilor biologi pe care i-a dat România lumii întregi.

Bibliografie:

- [1] Ardelean, A., Soran, V. (coordonator), *Emil Pop - o sută de ani de la nastere (1897-1997)*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 1999, pp.1-332.
- [2] Motas, C., Botosaneanu, L., Negrea, St., *Cercetari asupra biologiei izvoarelor si apelor freatice din partea centrala a Câmpiei Române*, Edit. Academiei R. P. Române, Bucuresti, 1962, pp. 1-366.
- [3] Pop, E., Codreanu, R. (coordonatori si autori), *Biologia*, în St. M. Milcu (coordonator), *Istoria stiintelor din România*, serie editata de CRIFS - Academia R.S. România, Editura Academiei, Bucuresti, 1975, pp. 1-295.
- [4] Puiu, S., *Viata si opera academicianului Emil Pop*, în A. Ardelean & Viorel Soran (coordonatori), *Emil Pop - o sută de ani de la nastere (1897-1997)*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 1999, pp. 63-169.